

Zdrowie jamy ustnej jest niedocenianym warunkiem zdrowia ogólnego człowieka oraz elementem jakości jego życia. Zdrowe zęby dodają nam wdzięku i uroku gdy ważne jest dobre pierwsze wrażenie, sprzyja dobremu samopoczuciu, pozwolą uniknąć bólu i zbędnych kosztów ich leczenia.

różnego rodzaju ilustracji. Zaś metoda słowna wykorzystywana jest w czasie słuchania różnego rodzaju utworów literackich: wierszy, opowiadań, bajek.

Obok metod działań odnoszących się do organizacji pracy nauczyciela można wyodrębnić metody odnoszące się do działań dziecka związanych z procesem uczenia się. Przedstawiają one możliwości wielostronnego uczenia polegającego na:

- przyswajaniu (podanego, gotowego materiału),
- odkrywaniu (nowych wiadomości podczas rozwiązywania problemów oraz samodzielnego poszukiwania),
- przeżywaniu (różnorodnych treści i wartości),
- działaniu (polegającym na zmienianiu rzeczywistości i samego siebie poprzez sprawdzanie wiadomości w praktyce).

Wielostronne uczenie się przeciwstawia się jednostronnemu uczeniu się, czyli nauczaniu opartemu głównie na przyswajaniu gotowej wiedzy podanej przez nauczyciela. Takim wielostronnemu uczeniu odpowiadają metody nauczania, takie jak:

- metody podające (przyswajanie): opowiadanie, pogadanka, historyjka obrazkowa, wiersze, piosenki, praca z tekstem,
- metody problemowe (odkrywanie): gry dydaktyczne, „burza mózgów”, inscenizacja,
- metody aktywizujące (przeżywanie): drama, wystawa, pokaz,
- metody praktyczne (działanie): ćwiczenia.

Dobór metod zależy od indywidualnych możliwości dzieci oraz od tego, jakie umiejętności zaplanowaliśmy kształcić w danej chwili. Zatem najlepszymi metodami są te, które aktywizują i motywują dziecko oraz umożliwiają praktyczne zastosowanie zdobytej wiedzy.

METODOLOGIA NAUCZANIA WCZESNOSZKOLNA

- uświadamianiu dzieciom celów działań, uczenia się, podejmowanych zadań, czego efektem winno być świadome działanie, wyzwalanie pożądanego rodzaju aktywności,
- pobudzaniu ciekawości poznawczej i ukierunkowaniu aktywności w różnych obszarach edukacyjnych,
- stwarzaniu warunków do stosowania różnorod-

nych metod i technik uczenia się, aktywnego zdobywania wiedzy, kształtowania i doskonalenia umiejętności,

- organizowaniu sytuacji edukacyjnych umożliwiających uczniom podejmowanie samodzielnych działań, celem wywołania określonych zachowań edukacyjnych,

- racjonalnym wyznaczaniu zadań, z jednoczesnym umożliwianiem samooceny,
- dokonywaniu oceny realizacji działań oraz ich efektów.

AKTYWIZUJĄCE METODY NAUCZANIA

- praca w grupach;

- symulacje;

- gry sytuacyjne: odgrywanie ról;

- socjodramy, inscenizacje;

- dyskusje i debaty;

- rozwiązywanie problemów;

- „burza mózgów”;

- wywiady;

- kwestionariusze, quizy;

- analiza dokumentów źródłowych, w tym dokumentów prawnych;

- analiza przypadku;

-
- podejmowanie decyzji metodą „drzewa decyzyjnego”;
 - analiza SWOT;
 - analiza argumentów „za” i „przeciw”;
 - nauka pisania petycji, skarg, wniosków i innych „dokumentów obywatelskich”;
 - gry i zabawy edukacyjne;
 - praca w terenie (wycieczki, wizyty w urzędach itp.);
 - teczki (porfolio) i wystawy;
 - metody audiowizualne;
 - projekt indywidualny i grupowy (ta metoda, ze względu na swoją szczególną rolę w kształceniu, została wyodrębniona i opisana bardziej szczegółowo w ostatniej części rozdziału).

AKTYWIZUJĄCE METODY ORAZ GRUPOWE FORMY PRACY W NAUCZANIU ZINTEGROWANYM

Dobrze rozwijana i ukierunkowywana aktywność ma szczególne znaczenie dla uczniów w nauczaniu początkowym. Ich stosunkowo plastyczna psychika, wzrastająca zdolność do podejmowania działań planowych, podejmowanie i wykonywanie różnorodnych zadań z poczucia obowiązku sprawia, że poziom, wartość kształcąca przejawianej w tym okresie aktywności ma dla dalszego rozwoju najmłodszych uczniów decydujące znaczenie. Poszukiwanie więc skutecznych form i metod kształcenia nad rozwijaniem oraz podnoszeniem aktywności wymienionej grupy wiekowej stanowi ważny i nieodłączny element pracy pedagogicznej. Spośród znanych aktywizujących metod oraz form pracy dydaktycznej właściwe warunki do czynnego udziału uczniów w procesie nauczania – uczenia się na szczeblu edukacji zintegrowanej stwarzają: a) metody problemowe, b) metody inscenizacyjne, c) grupowe formy pracy dydaktycznej.

A. Metody problemowe

Metody problemowe wywodzą się z grupy metod poszukujących. Jest to, jak pisze B. Hydzik, właściwie kompleks metod nauczania, polegających na stwarzaniu w procesie kształcenia sytuacji problemowych, stawiających uczniów przed trudnościami teoretycznymi lub praktycznymi w taki sposób, że odczuwając chęć ich pokonania, szukają właściwych rozwiązań. W edukacji wczesnoszkolnej metody problemowe stanowią czynnik integrujący różne elementy wielostronnego procesu dydaktyczno – wychowawczego. Wywołują one u uczniów uczucie ciekawości i radości z pomyślnego rozwiązania problemu. Sprzyjają głębszemu opanowaniu wiedzy przez uczniów, pełniejszemu kształtowaniu ich zdolności poznawczych, rozwijaniu umiejętności podejmowania szybkich i trafnych decyzji w nowych sytuacjach, kształtowaniu postawy twórczej, cennych cech charakteru oraz wyzwalają spontanicznie intensywny wysiłek.

Metoda problemowa obejmuje zespół następujących czynności: organizowanie sytuacji problemowych, formułowanie problemów dydaktycznych przez uczniów lub nauczyciela, określanie pomysłów rozwiązania, sprawdzenie teoretyczne lub eksperymentalne bądź praktyczne tych pomysłów, systematyczne i wielorakie zastosowanie nowo zdobytej wiedzy. Te zasadnicze ogniwa występują zarówno przy wdrażaniu uczniów do samodzielności w myśleniu, jak i przy rozwijaniu ich samodzielności w działaniu. Rozwiązywanie problemów dydaktycznych wymaga: a) jasnego i wyraźnego ich sformułowania; b) podziału szerokich problemów na bardziej szczegółowe; c) dostosowania problemów do opanowanych przez uczniów wiadomości, a także do ich intelektualnych możliwości; d) rozbudzenia u uczących się zainteresowania problemem oraz chęci znalezienia rozwiązania, a także aktywnego uczestnictwa w pokonywaniu trudności.

W procesie rozwiązywania problemów uczniowie wykonujący szereg operacji myślowych i praktycznych mają możliwość: 1) skutecznego dostrzeżenia i formułowania określonych problemów; 2) przeprowadzenie poprawnej analizy pożądanej sytuacji (uczą się w ten sposób wykorzystywać posiadane wiadomości w nowych warunkach, przez co myślenie ich staje się bardziej wnikliwe, plastyczne, samodzielne, twórcze); 3) wysuwania, uzasadniania i weryfikacji sensorycznych hipotez (oponowują więc metody badania naukowego, kształtują postawę ostrożności i

krytycyzmu wobec własnych i cudzych opinii); 4) właściwego doboru i planowania, odpowiednich sposobów i środków niezbędnych do działania w określonej sytuacji; 5) prawidłowego wykonania zaplanowanej pracy (czynności praktyczne kształtują wolę uczniów w pokonywaniu trudności); 6) przeprowadzenia kontroli wykonania swojej pracy (wpływa to na rozwój poczucia osobistej odpowiedzialności uczniów za wykonywane zadanie).

Dla uczniów klas początkowych rozwiązywanie problemów jest najlepszym sposobem kształtowania ich postawy badawczej. Podstawowym zadaniem nauczyciela, który decyduje się na zastosowanie strategii rozwiązywania problemów jest stworzenie odpowiednich ku temu sytuacji dydaktycznych. Powinien je nie tylko planować i aranżować zgodnie z programem nauczania, lecz także wykorzystywać w celach dydaktycznych zjawiska i zdarzenia dostrzeżone i wywołane przez samych uczniów jako wynik codziennego życia w grupie, jak i zjawiska „bombardujące” je niejako z zewnątrz (np. burza, deszcz itp.). Chodzi też o sytuacje wywołujące u wychowanków zaciekawienie, zdumienie i stan niepokoju. Mogą to być sytuacje, w których uczeń dostrzega: a) możliwość zaspokojenia jakichś swoich potrzeb; b) trudności; c) zmiany niezrozumiałe dla niego; d) elementy niezgodne z jego dotychczasową wiedzą lub doświadczeniem.

Nauczyciel organizując warunki sprzyjające rozwiązywaniu problemów przez uczniów powinien uwzględniać następujące zasady: 1) chronić autonomię wychowanków; 2) wybierać problemy, których rozwiązanie może być dostępne uczniom; 3) proponować uczącym się rozwiązywanie problemów w różnorodnym i szerokim kontekście; 4) używać form językowych, ułatwiających rozwiązanie problemu. Ważnym zadaniem nauczyciela jest zachęcanie uczniów do podjęcia samodzielnych prób rozwiązania problemu, do spontanicznych poszukiwań różnych sposobów rozwiązań, pobudzanie aktywności badawczej, prostowanie omy-

łek, wreszcie wspólna z wychowankiem ocena ich dokonań. Pożądane jest, aby pod wpływem uwag nauczyciela uczniowie podejmowali coraz to nowe badania i to nie tylko z pozycji poznawczych, lecz także dla osobistej satysfakcji.

Dostrzeganie i rozwiązywanie problemów na szczeblu edukacji wczesnoszkolnej nawiązuje do naturalnej ciekawości uczniów i ich spontanicznych pytań, dlatego zajęcia prowadzone tą metodą są dla nich zajmujące. Swoboda działań, współdziałanie w planowaniu tematyki lekcji, możliwość realizacji własnych pomysłów, ich akceptacja, radość z otrzymanych rezultatów sprawiają, że wychowankowie pracują chętnie i czują się dowartościowani. Ponadto rozwiązywanie problemów i pokonywanie związanych z tym trudności począwszy od młodszego wieku szkolnego jest przygotowaniem uczniów do dorosłego życia, do radzenia sobie w różnych sytuacjach, do zrozumienia nietatwych spraw egzystencji.

B. Metody inscenizacyjne

Inscenizacje należą do bardzo ważnych metod aktywizujących stosowanych w procesie kształcenia uczniów klas I – III. Nazywamy je dość często zabawami inscenizacyjnymi, ponieważ polegają one na graniu przez uczniów odpowiednich ról w sytuacji fikcyjnej. Istotnym czynnikiem w tej

metodzie jest odtwarzanie przez wychowanka zachowań jakiejś postaci, wcielenie się niejako w nią, przyjęcie na siebie „roli”. Może to być rola osoby rzeczywistej, kiedyś lub obecnie żyjącej, lub rola postaci wymyślonej. F. Bereźnicki dodaje, że inscenizacja „może przybierać różne formy w zależności od uczestnictwa wszystkich lub tylko części uczniów”. Natomiast, zdaniem J. Bogusza, „inscenizacja zapewnia bezpośrednio uczestnictwo w zespołowym odtwarzaniu ról (funkcji)”.

Inscenizacja jest doskonałą metodą pracy z uczniami w młodszym wieku szkolnym. Wychowankowie w tym wieku odczuwają silną potrzebę fikcji i fantastyki, mocno przeżywają wartości moralne, takie jak dobro i zło, stąd też tak duża jest u nich tęsknota za bajką, baśnią, za własnym uczestnictwem w tworzeniu wizji fantastycznej i przekształcaniu jej na realną rzeczywistość. Zaspokojenie tych potrzeb daje inscenizacja poprzez możliwość wczuwania się w określone postacie, sytuacje, które są wprawdzie fikcyjne, dają jednak wyobrażenie o realnym życiu.

Źródłem inscenizacji może być tekst literacki (proza, poezja), zawarty w czytance, piśmieku czy lekturze, teksty oglądane bądź słyszane, treści obrazków, zabawy, różne sytuacje klasowe i środowiskowe, własne wizje i potrzeby uczniów. Poezja jest bardzo szczególnym i wdzięcznym rodzajem literatury do inscenizacji. Wiersze, ze względu na swoją budowę – występowanie rymu i rytmu – są dobrze przyswajalne w swej treści przez uczących się. Dobre będą tu wszystkie wiersze, gdzie występują elementy dialogu i narracji, jak np. „Lokomotywa” Jana Brzechwy. Takie małe formy sceniczne nie wymagają specjalnego miejsca w postaci sceny czy podium. Dobre jest każde miejsce, np. klasa, ogród itp. Z uwagi na to, że z reguły rozmiary tekstu są niewielkie, można używać bardzo prostych technik inscenizacji, jak np. uczniowie na żywym planie przystrojeni w plansze przedstawiające odpowiednie postacie lub zdarzenia z treści wiersza. Różnorodne

typy inscenizacji dają niesamowite pole do popisu dla wyrażania uczuć, wyobrażeń, które stanowią treść przeżycia psychicznego wychowanka w toku odbierania utworu literackiego. Wyrażanie więc przeżyć w toku inscenizacji jest ważnym czynnikiem rozwoju wyobraźni ucznia.

Organizując pracę nad inscenizacją nauczycielka stwarza wychowankom sytuację, w której w sposób bezpośredni przeżywają oni najróżniej-

sze nastroje, uczucia i podejmują określone decyzje. Praca nad tekstem, twórczość plastyczno-techniczna w zakresie wykonania projektów lalek, rekwizytów, dekoracji, wprowadzenie elementów muzycznych i ruchowych sprawia, że uczniowie angażują się bez przymusu w akt twórczego działania, uwrażliwiają się na piękno, harmonię barw i kształtów. Uczestnictwo wychowanków w różnorodnym repertuarze inscenizacji skutecznie prowadzi do edukacji teatralnej, do wychowania późniejszego widza teatralnego, który będzie odczuwał potrzebę kontaktu z teatrem, będzie reagował na piękne, żywe słowo, na precy-

zję ruchu, gest, barwę, światło itp. Inscenizowanie utworów przez wychowanków daje nauczycielowi duże możliwości w zakresie kształcenia u uczniów świadomej dyscypliny, poczucia odpowiedzialności zbiorowej i indywidualnej więzi koleżeńskiej. Poprzez inscenizację w sposób zupełnie naturalny może nauczyciel stwarzać warunki w których grupa szkolna składająca się z poszczególnych jednostek przemieni się w zwartą grupę złączoną świadomym dążeniem do celu.

Zasadnicza praca nad tekstem inscenizacji odbywa się w ramach realizacji treści z zakresu edukacji polonistycznej. Podstawą są ćwiczenia w czytaniu: czytanie rolami, czytanie wyraziste i ekspresywne, z naturalną intonacją, akcentami i interpunkcją. Praca nad żywym słowem, nad doskonaleniem wymowy pod względem wyrazistości i siły głosu przyczynia się do kształtowania refleksyjnego stosunku do języka ogólnopolskiego i jest istotnym momentem w rozwijaniu mowy uczniów. Czynności uczniów nad przygotowaniem inscenizacji dotyczące np. przepisywania ról, są okazją do ćwiczeń w zakresie poprawnego pisania. Samodzielne przygotowanie tekstu do inscenizacji sprawia, że uczniowie w sposób naturalny dowiadują się, jak powstają przedstawienia i poznają takie pojęcia, jak: reżyser, autor, aktor, muzyk, inspicjent, rekwizytor, garderobiana - na podstawie własnego działania.

Postępując się metodą inscenizacji, nauczyciel zamierza - najogólniej mówiąc - przybliżyć uczniom pewne treści kształcenia; ma ona zatem być dla niego formą pracy, poprzez którą pragnie on osiągnąć pożądaną cel zajęć. Aby jednak inscenizacja spełniała zamierzone cele dydaktyczne i stawiane zadania, powinna przedtem być odpowiednio przygotowana. Inscenizacja winna być dobrana ze względu na: 1) treści kształcenia, jakie ma przybliżyć uczniom (odpowiedni dobór utworu literackiego do wieku uczestników zajęć); 2) zdolności percepcyjne grupy szkolnej, z jaką

nauczyciel pracuje (dostosowanie do odpowiedniej klasy, poziomu intelektualnego uczniów); 3) możliwości realizacyjne (przygotowanie scenografii, rekwizytów itp.).

Przygotowując zajęcia za pomocą omawianej metody dydaktycznej, należy starannie dobrać formę inscenizacji do danego utworu. Korzystając z różnorodności form scenicznych, nauczyciel może uwzględnić w swojej pracy takie ich odmiany, jak : a) teatrzyk lalek kukiełkowych; b) teatrzyk wycinanek; c) teatrzyk cieni chińskich; d) przedstawienie inscenizowane z udziałem aktorów (uczniów wcielających się w poszczególne postacie).

Z tego wynika, że treść utworu literackiego, jaką nauczyciel pragnie osiągnąć poprzez inscenizację zmusza go do starannego doboru formy inscenizacji . Forma – czyli sposób sceniczny danej inscenizacji – w dużej mierze zależy od pomysłowości wykonawców, ich zdolności językowych , odwagi oraz przewagi płci w danej grupie.

Inscenizacja jako bezpośrednia metoda pracy nauczyciela z uczniami w wieku wczesnoszkolnym jest nie tylko atrakcyjnym i motywacyjnie uzasadnionym sposobem oddziaływań dydaktyczno - wychowawczych, lecz także jednym z wielu czynników mających wpływ na wzbogacenie osobowości wychowanków, dając im pełnię poznania różnych wartości moralno – estetycznych i przeżyć emocjonalnych.

C. Grupowe formy pracy dydaktycznej

Praca grupowa pod względem poznawczym, kształcącym i wychowawczym stanowi cenną formę dydaktyczną w edukacji wczesnoszkolnej. Stwarza ona korzystną sytuację organizacyjną polegającą na tym, że wszyscy uczniowie w klasie są zaangażowani aktywnie w pracę związaną z

tematem zajęć. Praca grupowa polega na wspólnym wykonywaniu przez kilkusobowe grupy (zespoły) uczniów określonych zadań dydaktyczno-wychowawczych. Stwarza ona dla każdego wychowanka dogodne warunki do aktywnej postawy w opanowywaniu wiadomości i umiejętności, rozwijania wiary we własne możliwości, kształcenia umiejętności współpracy i współdziałania, sprzyja podejmowaniu nowych zadań, uczy pełnienia ról, tolerancji, życzliwości i przestrzegania zasad, zapewnia większe poczucie bezpieczeństwa, wpływa na integrację zespołu klasowego.

Uzyskiwane w grupach przez poszczególnych uczniów, a w klasie przez całe zespoły, sukcesy nie tylko mobilizują do nauki wszystkich wychowanków, ale stają się dla nich źródłem zadowolenia i w każdym z nich wyzwalają nowe zapasy energii, a nawet tak cennego w szkole zapasu do pracy. Ta pełna emocjonalnego napięcia atmosfera udziela się nawet najmniej aktywnym uczniom i wciąga ich w nurt współpracy koleżeńskiej.

W procesie edukacyjnym występują dwa zasadnicze rodzaje pracy grupowej:

- 1) praca grupowa jednolita, polegająca na wykonywaniu przez wszystkie grupy takich samych zadań;
- 2) praca grupowa zróżnicowana cha-

rakteryzująca się tym, że każda z grup uczniowskich wykonuje inne zadania, które składają się na pewną całość, a uzyskane wyniki prezentowane są przez poszczególne grupy na forum klasy. W procesie edukacji początkowej szczególnie ważną czynnością jest dobór uczniów do poszczególnych grup. Właściwy dobór uczniów do poszczególnych grup jest podstawowym warunkiem prawidłowego funkcjonowania zespołów uczniowskich. Podstawą tego doboru są badania socjometryczne pozwalające, z dużym prawdopodobieństwem, określić wzajemne interakcje społeczne między wychowankami. Chodzi o to, aby poszczególni uczniowie - należący organizacyjnie do danej grupy - przejawiali we wzajemnych stosunkach postawę życzliwości interpersonalnej, żeby w określonej grupie nie było takich wychowanków, między którymi występowałyby interakcje typu antagonistycznego. Względy edukacyjne nakazują, aby poszczególne grupy działające w klasie były mniej więcej jednolite pod względem postępów w nauce. Dlatego też należy organizować grupy tak, by znaleźli się w nich uczniowie o zróżnicowanym poziomie pod względem osiągnięć szkolnych.

Prawidłowo zorganizowana praca w grupach umożliwia właściwe relacje oraz współdziałanie nauczyciela i uczniów. W klasach I – III nauczyciel przygotowuje wychowanków do uczenia się w grupie, rozpo-

czynając najpierw od pracy w parach, potem w trójkach. Najbardziej efektywne po takim okresie przygotowawczym są grupy czteroosobowe. Uczniowie siedzą wówczas naprzeciwko siebie. Komunikacja jest dzięki temu ułatwiona. W takiej grupie widoczny jest indywidualny układ poszczególnych uczniów.

Praca w grupach w nauczaniu zintegrowanym przynosi efekty i daje zadowolenie, gdy: a) cel zajęć jest jasno sprecyzowany i bliski uczniom; b) zadanie jest zrozumiałe; c) wszyscy przestrzegają przyjętych zasad; d) uczestnicy współdziałają, negocjują i wspólnie podejmują decyzje; e) uczniowie są zaangażowani; f) w grupie panuje przyjazna atmosfera. Dlatego też nauczyciel organizując pracę w grupach staje się osobą odpowiedzialną za dokładne określenie sposobu uczenia się i pomagania uczniom w nauce. Zatem staje się koordynatorem działań uczniów, człowiekiem który pomaga, udziela wskazówek, osobą, przy pomocy której uczniowie mogą uczyć się samodzielnie i aktywnie. Praca grupowa stanowi cenną formę dydaktyczną aktywizującą uczniów klas I – III w procesie nauczania. Jednakże nie może ona być jedyną jednostką organizacyjną uczenia się. Nauczyciel w pracy z uczniami w młodszym wieku szkolnym powinien wykorzystywać walory wszystkich form aktywności uczniów, a więc: zbiorową, indywidualną i zróżnicowaną. Ważne jest, aby się one uzupełniały a nie wykluczały.

Bibliografia

1. Adamek J.: Podstawy edukacji wczesnoszkolnej. PWN, Kraków 1997.
 2. Awgulowa J., Świętek W.: Inscenizacje w klasach początkowych. WSiP, Warszawa 1985.
 3. Awgulowa J., Świętek W.: Małe formy sceniczne w pracy przedszkola. WSiP, Warszawa 1992.
 4. Baścik S.: Uaktywnianie metod nauczania. UJ, Kraków 1986.
 5. Bartecki J.: Aktywizacja procesów nauczania przez zespoły uczniowskie. PWN, Warszawa 1964.
 6. Batecki J., Chabior E.: O nową organizację nauczania. NK, Warszawa 1962.
 7. Bereźnicki F.: Dydaktyka ogólna w zarysie. BWSH, Koszalin 1994.
 8. Bogusz J.: Dydaktyka wojskowa. PWN, Warszawa 1958.
 9. Cybulska J., Dudzińska J., Lipna St., Lipska E.: Inscenizowanie zabaw na podstawie literatury dziecięcej. WSiP, Warszawa 1991.
 10. Galant J.: Dostrzeganie i rozwiązywanie problemów w klasach początkowych. WSiP, Warszawa 1987.
 11. Hydzik B.: Podstawy dydaktyki wyższego szkolnictwa morskiego. WSM, Gdynia 1979.
 12. Hydzik B.: Rozwijanie samodzielności studentów w procesie dydaktycznym. PWN, Warszawa 1977.
 13. Okoń W.: Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej. PWN, Warszawa 1987.
 14. Rau K., Ziętkiewicz E.: Jak aktywizować uczniów. Burza mózgów i inne techniki w edukacji. WSiP, Warszawa 2001.
 15. Więckowski R.: Pedagogika wczesnoszkolna. WP, Warszawa 1986.
-

